Ivan Kozlica, Zagreb

Kritički osvrt na „Leksikon Sinjske alke“

U izdanju Matice Hrvatske i Viteškog alkarskog društva objavljen je „Leksikon Sinjske alke“ (svibanj 2015.). U knjizi se na 290 stranica nalazi oko 250 leksikografskih natuknica (55 se odnosi na osobe), oko 250 ilustracija, popis literature, jedan prilog i sažetci na četiri jezika, što zaslužuje pohvale. No, proučavajući i pišući o povijesti Alke u posljednjih stotinu godina, osjećam se pozvanim iznijeti neka zapažanja o sadržajnim i drugim nedostacima tog izdanja.[1]

Urednik Stipe Botica u predgovoru je naglasio kako je glavni cilj Leksikona „da pruži točnu i neprijepornu informaciju o Alki, a da bi se to postiglo, u organizaciji teksta potrebno je postići metodičnost, preciznost, točnost, dosljednost, istinitost (objektivnost), sustavnost“ (str. 8.). Upravo zato što mi se čini da svi elementi glavnoga cilja nisu postignuti, odlučio sam uraditi ovaj kritički osvrt, ne želeći umanjiti vrijednost cjelokupnoga rada.

Primjedbe na izbor leksikografskih natuknica

Pri izboru leksikografskih natuknica priređivači nisu pristupili ujednačeno, nisu ispunili glavni cilj kako ga je naznačio urednik. Da bih to pokazao, neke natuknice sam povezao u skupine, donio primjere iz knjige s naznačenim stranicama (u zagradama) te iznio svoje primjedbe, stavove i mišljenja.

[1] Mr. sc. Ivan Kozlica autor je knjige „Alka u politici, politika u Alki – Sinjska alka i ratovi dvadesetoga stoljeća“, Kulturno društvo Trilj i Hrvatski centar za ratne žrtve, Zagreb, 2014.

Alkari, članovi VAD-a, dužnosnici Alke. Iz cjelokupne tristogodišnje alkarske povijesti samo trojica dužnosnika Viteškog alkarskog društva imaju posebne natuknice: alajčauš Josip Boko (95.), tajnik i član Časnog suda Ivo Dalbello (111.) i član Časnog suda Uroš Dalbello (111.)!? Teško je razumjeti motive za ovakav izbor kad znamo da Alku čine najprije ljudi, a publikacija nosi naslov „Leksikon Sinjske alke"!? Za Josipa Boku navedeno je da je bio „istaknuti prosvjetni djelatnik", ali je izostavljen podatak kako je zbog komunističke promidžbe u školi bio poznat kao „učitelj bezbožac" zbog čega je na traženje roditelja izopćen iz Katoličke crkve! Možda je jedini razlog dodjele posebne natuknice njegov hvalospjev o boravku alkara u Beogradu 1922.? Zar je moguće da je za očuvanje alkarske opreme kroz cijelu njezinu povijest zaslužan samo Uroš Dalbello, bivši pukovnik JNA!? Kako je moguće da je Ivo Dalbello, uz navedene, jedina osoba u alkarskoj povijesti o kojoj je trebalo nešto više kazati? Osim toga, od 55 osoba obrađenih u natuknicama, samo ih je oko 20 iz Sinja i njegove okolice!?

Autori knjiga i drugih radova o Alki. U Leksikonu su donešene natuknice o nekoliko autora knjiga ili manjih radova na temu Alke i događaja iz 1715.: Ivan Akčić Jurišić (26.-27.), Julije Bajamonti (89.-90.), Josip Boko (95.), Lujo Dalbello (111.), Marko Grčić (139.-140.), Šime Jurić (151.-152.), Ivan Katalinić (157.), Boris Ljubičić (173.-174.), Šimun Malbaša (175.-178.), Enes Pelidija (199.-201.) i Josip Ante Soldo (226.-227.). Uz dužno poštovanje prema svakom navedenom autoru, primjetno je kako veličina natuknica ne odgovara značaju njihovih djela. Npr. crnogorski povjesničar Enes Pelidija autor je jednog manjeg članka (devet stranica) o događajima iz 1715., a dobio je cijelu stranicu u Leksikonu, više prostora nego Šime Jurić, autor najzačajnih knjiga i radova o Alki, i dva puta više prostora nego veliki sinjski kroničar, povjesničar i svećenik fra Josip Ante Soldo te književnik i prevoditelj Marko Grčić!? Nije jasno ni po kojim se kriterijima određivao izbor autora za natuknice jer su izostali mnogi čiji su radovi jednako značajni ili značajniji od nekih navedenih, npr. Leonardo Dudan, Marko Filipović, Stanko Ivandić, Josip Feđa Kolak, Nikola Pulić, Petar Vučić, Ana Marija Vukušić, Stjepan Bekavac, Dragan Podrug, Nikica Barić, Šime Strikoman, Ivan Kozlica i dr.

Umjetnici i književnici o Alki. Nekoliko natuknica kazuje nam tko su umjetnici i književnici čiji radovi tematiziraju Alku: Frano Baće (str. 89.), Stipe Sikirica (215.-216),

Dinko Šimunović (231.-232.), Frano Šimunović (232.-234.), Ante Župić (247.-248), Bruno Bulić (str. 96.) i Ivan Meštrović (180.). Umjetički opus na temu Alke nekih od njih gotovo je beznačajan, što se može vidjeti i u sadržaju natuknica, dok neki umjetnici čiji je opus jednak ili veći nisu zaslužili posebne natuknice, npr. Ivo Filipović, Marko Filipović, Marko Gugić, Miljenko Romić, Joko Knežević, Anton Vrlić, Vladimir Vrlić i dr.

Političari. Iako su mnogi političari značajno obilježili alkarsku prošlost, vrlo malo ih ima posebne natuknice, npr. Steffaneo Carnea (str. 102.), Vicko Dandolo (116.) i još neki. Mnoštvo je političkih prvaka zaslužno za Sinjsku alku pa nikako nije jasno zašto natuknicama nisu i oni obuhvaćeni. Bilo je tu i careva i kraljeva, posebno dvojica počasnih alkarskih vojvoda, Josip Broz Tito i dr. Franjo Tuđman. Smatram da nije korektno samo napisati kako su oni bili počasni vojvode, a ne donijeti posebne natuknice s više biografskih podataka, kako se uradilo za neke druge osobe!

Svećenici i crkveni dužnosnici. U Leksikonu se nalazi mnoštvo natuknica o crkvenim velikodostojnicima i svećenicima: Papa Ivan Pavao II. (145.), kardinal dr. Franjo Kuharić (164.), nadbiskup Stjepan Cosmi (str. 102.-104.), nadbiskup Stjepan Cupili (str. 106.), fra Stjepan Batarelo (92.), fra Jeronim Filipović (132.), fra Petar Filipović (133.), fra Josip Glunčević (136.-137.), fra Filip Grabovac (137.-138.), fra Ante Jadrijević (149.-150.), fra Andrija Kačić Miošić (153.-154.), fra Petar Knežević (158.), fra Ivan Marković (178.), fra Šimun Milinović (180.-181.), fra Josip Ante Soldo (226.-227.), fra Bernardin Topić (235.) i fra Pavao Vučković (244.). Uz dužno poštovanje prema svima, većina navedenih nije imala nikakve veze s Alkom niti im je Alka bila tema (za neke to izričito u natuknicama piše, npr. za fra Petra Filipovića i fra Josipa Glunčevića). Ako posebne natuknice nisu dobili zaslužnici za Alku, a ona je tema Leksikona, po kojim su kriterijima one dodijeljene zaslužnim svećenicima. K tome najistaknutiji svećenik u vrijeme obrane Sinja 1715. don Ivan Filipović Grčić nema posebnu natuknicu, podatci o njemu sadržani su u opisu obitelji Filipović Grčić!?

Druge osobe. Od mnoštva osoba koje su posebnim natuknicama opisane, nekoliko je onih koje imaju tek malo veze s Alkom, ili je uopće nemaju, od kojih ističem: Ivan Aralica (str. 82.), Frano Divinić (118.), Alberto Fortis (133.-134.) i Ivan Lovrić (171.). Kriteriji po kojima su imenovane osobe dobile natuknice morali su biti primjenjeni na daleko širi krug značajnika. Povjesničar Divinić umro je 1672., prije ratnih događaja

1715. pa ni s Alkom nije mogao imati nikakve veze. Fortis i Lovrić u svojim djelima Alku nisu niti spomenuli, što priređivači natuknica čak i napominju!? Primjetno je kako su priređivači nastojali izbjeći širenje sadržaja leksikona izvan tematike Alke i bitke iz 1715. pa upravo zato neke primjedbe navodim.

Alkarske obitelji. Posebnim natuknicama donešeni su podatci o nekim sinjskim obiteljima koje su značajno obilježile alkarsku prošlost: Filipović Grčić, Lovrić, Milun, Tripalo, Vučković i Vuletić. Ako se priređivač već odlučio donijeti natuknice o navedenim obiteljima, nejasno je koji su ga motivi vodili da isto ne učini za obitelj koja je dala najviše alkara i alkarskih dužnosnika, obitelj Grabovac!?

Državne zajednice u kojima se Alka održavala. Natuknicama su podrobno opisane i neke države u kojima se Alka održavala: Austro-Ugarska monarhija (str. 87.-88.), Ilirske provincije kao dio Francuskog carstva (144.-145.) i Mletačka republika (181.-182.). Potpuno je nejasno zašto po istim kriterijima nisu napisane natuknice o Kraljevini Jugoslaviji, NDH, SFRJ i Republici Hrvatskoj?

Knjige. Četiri natuknice govore i o knjigama: „Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki“ autora Šime Jurića (123.-125.), „Sinj i njegova Gospa“ autora fra Mirka Marića (216.), „Sinj i njegovo slavlje“ autora fra Ivana Markovića (216.-217.) i „Sinjska spomenica“ urednika fra Josipa Ante Solde i fra Jeronima Šetke (219.). Potpuno su nejasni kriteriji po kojima su ove knjige dobile posebne natuknice, u jednoj je Alka tema, u dvije tek usputno, u četvrtoj se gotovo i ne spominje!? Što je s dvije monografije o Alki, što je s drugim publikacijama koje značajno tematiziraju Alku, ako se već htjelo istaći značajnija djela?

Niz dugih primjedbi može se kazati na odabir tema za nutuknice. Podatci o Alki na filmu i televiziji su važni (str. 38.-41.), ali nije jasno zašto nema natuknice o Alki u tiskanim medijima gdje je bila jako zastupljena u posljednjih stotinu godina. Nema natuknice niti o listu „Alkar“ i njegovom uredniku Marku Filipoviću Jokinu, list je od 1965. do 1991. donosio mnoštvo alkarskih tema. Zanimljivo je da u leksikonu o *sinjskoj* Alki nema natuknice „Sinj“!? Glavnim sadržajnim propustom ipak smatram gotovo potpuno izostavljanje natuknica o alkarima i alkarskim dužnosnicima kroz povijest. Ono što u Leksikonu možemo doznati su imena predsjednika društva, alkarskih vojvoda, alajčauša, arambaša, barjaktara, alkara, namještača alke i slavodobitnika te koliko su puta

i kada obnašali dužnost ili bili slavodobitnici. Zašto o najodgovornijim ljudima Alke ne možemo doznati baš ništa, osim činjenice da su bili na dužnostu u nekom vremenu? Istodobno o mnogim, za Alku manje značajnim ili potpuno beznačajnim ljudima, možemo doznati kada su i gdje rođeni, gdje su umrli, što su radili te mnoge druge biografske podatke iz njihovih života! Čak i u pristupu koji su priređivači primjenili, čini mi se neopravdanim izostavljanje popisa alkarskih momaka, predsjednika i članova Časnog suda, članova upravnog i nadzornog odbora te drugih članova društva. Procjenjujem da bi za sve popise i natuknice koje sam označio kao nedostajuće, trebalo najviše desetak listova (cijena publikacije od 350 kn zbog toga se ne bi povećala).

Napominjem da se gornje primjedbe odnose na izbor leksikografskih natuknica, a ne na njihov sadržaj.

Neke sadržajne primjedbe.

Ne mogu ulaziti u dublju sadržajnu raščlambu većine natuknica jer se za to ne osjećam pozvanim, ali sam dužan ukazati na neke stvari koje mi se čine važnima. Cetinska krajina ili cetinski kraj, prostor je uz gornji i srednji tok rijeke Cetine (tako stoji i u Leksikonu, str. 98.). Danas su to prostori gradova Sinja, Trilja i Vrlike te općina Hrvace, Otok i Dicmo. Nejasno je zašto je na str. 9. istaknuta karta potpisana „Cetinska krajina“ koja ne uključuje vrlički kraj!? To može biti karta „alkarskog kraja“, nikako cetinskoga jer je vrlički kraj njegov sastavni dio. Konfuziju u određenju istoga prostora dodatno unosi karta na str. 247. potpisana „Cetinski kraj sa središtem u Sinju“!?

U natuknici „Počasni članovi alkarskog društva“ navedena su imena Andrije Alčića, Ivice Poljaka, Ante Gotovine i Mladena Markača (str. 202.). Nejasno je zašto priređivač nije naveo imena Josipa Broza, Vladimira Nazora i Vicka Krstulovića koji su počasnim članovima društva postali 1945.?

Urednik leksikona u predgovoru je istakao kako je povezanost Alke s franjevcima i Čudotvornom Gospom Sinjskom slabo zastupljena u dosadašnjim publikacijama te da je „u ovom Leksikonu ta nepravda ispravljena...“ (str. 9.). Mnoge natuknice o časnim ocima franjevcima svojim sadržajem nisu uspjele popraviti sliku povijesne odvojenosti dviju sinjskih znamenitih institucija, Franjevačkog samostana i Viteškog alkarskog društva. U

svojoj sam knjizi pokazao da je povezanost među njima u posljednjih stotinu godina bila vrlo mala, gotovo nikakva, osim u vremenu 1941.-1945. i od 1990. do danas (uz povremena zahlađenja u odnosima). Zato mi se čini da su za ovaj Leksikon bile važnije natuknice o onim franjevcima koji su imalu aktivnu ulogu u Alki i oko Alke, npr. fra Mijo Kotaraš, fra Ivan Hrstić, fra Frano Bilokapić, fra Mirko Marić i dr. Nije jasno zašto u natuknici o fra Bernardinu Topiću koji je sudjelovao u sklanjanju alkarske opreme tijekom Drugoga svjetskog rata nije navedeno da je bio zatočenik poslijeratnog komunističkog logora (str. 235.).

U natuknici o zborniku „Sinjska spomenica 1715.-1965." piše kako je taj zbornik „franjevački doprinos velikoj državnoj proslavi 250. obljetnice Alke", iako na kraju natuknice stoji kako je Alka u zborniku „tek usputno spomenuta" (str. 219.)!? Zbornik sigurno nije objavljen da bi doprinio *državnoj* proslavi 250. obljetnice Alke nego je objavljen u povodu 250. obljetnice „velike pobjede, koju su naši pređi izvojevali nevjerojatnom hrabrošću", uz Gospin zagovor, kako je to u uvodnoj riječi istaknuo splitsko-makarski biskup dr. Frane Franić (vidjeti Spomenicu, str. 7.).

Još nešto o natuknicama. Iako urednik izdanja u predgovoru naglašava kako se izvori neće navoditi u natuknicama, u većem su broju slučajeva ipak navedeni (str. 27., 29., 35., 53., 65., 110. itd.)? Mnoštvo je pogrešaka koje se mogu pronaći, istaknut ću samo neke. U popisu alkarskih vojvoda (str. 74.) u stupcu „Ime i prezime" pobrojano je 25 vojvoda s prvo napisanim prezimenom, što bi neupućeni čitatelj mogao sasvim krivo pročitati, njihova bi se prezimena mogla čitati kao imena, a imena kao prezimena!? Naslov stupca u kojemu su istaknute godine u kojima su vojvode bili na dužnosti je „Alke na dužnosti vojvode" pa je teško razumjeti njegovo značenje. Ovo mogu biti nespretnosti i propusti tehničke prirode, ali podatci u njima to nikako ne mogu biti. Iako je Mirko Norac-Kevo bio alkarski vojvoda od 1994. do 2005., u tablici stoji da je bio do 2000.!? On je zbog izdržavanja zatvorske kazne bio onemogućen vršiti dužnost pa su ga zamjenjivali Ante Kotromanović i Ivan Čikara, što se u Leksikonu nigdje ne može pročitati!? Kotromanović nije nikada bio izabran za alkarskog vojvodu, a Čikara to nije bio 2003., 2004. i 2005.! Isti je slučaj i s Jerkom Tripalom koji je zamjenjivao vojvodu Vicka Grabovca krajem dvadesetih godina prošloga stoljeća.

Nebuloza je možda preblaga riječ za slijedeći primjer. Suradnik Marko Rimac napisao je natuknicu „Morlaci“ u kojoj kaže da je to „naziv kojim su Mlečani u ranome novom vijeku nazivali stanovnike dalmatinske unutrašnjosti“. Poznato je da se naziv odnosio na *sve* stanovnike, bili oni katolici, pravoslavnici ili neki treći. Rimčevom tekstu uredništvo je na kraju dodalo rečenicu: „Nema podataka je li u prošlosti neki Morlak sudjelovao u alkarskom nadmetanju.“ (str. 185.)!? Kako razumjeti ovaj dodatak?

Evo nešto i o jednoj ilustraciji. Dobro znam da postoji više fotografija s Alke održane u Zagrebu 1946. u čast maršala Tita (što se u Leksikonu ne navodi, str. 236.). Teško mi je razumjeti zašto je kao ilustracija toga događaja odabrana fotografija koja prikazuje alkara koji je bio pripadnik četničke Dinarske divizije (str. 236.)!?

Dvadeset i sedam suradnika pisalo je leksikografske natuknice, ja sam autor dvije koje su uredno potpisane inicijalima I.K. (str. 127.-130.). Međutim, u popisu suradnika (str. 19. i 20.) nedostaje samo moje ime!? Dr. Dalibor Prančević naveden je kao suradnik, ali nisam mogao pronaći natuknicu potpisanu njegovim inicijalima. Velimiru Borkoviću napisano je ime Velibor itd. Ove propuste ipak smatram manje značajnim u odnosu na sve ranije navedeno, ali ih je potrebno naznačiti. Čini mi se, uz sva nastojanja urednika i njegovih suradnika da se zaobiđe temu Alke u politici i politike u Alki, da se i Leksikon upleo u raširenu mrežu raznih politika!

Zagreb, 13. srpnja 2015.